

Sławomir Górzyński

Stefan Krzysztof Kuczyński : (13 stycznia 1938 - 3 stycznia 2010)

Przegląd Historyczny 102/3, 409-413

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SŁAWOMIR GÓRZYŃSKI
(Warszawa)

Stefan Krzysztof Kuczyński (13 stycznia 1938 — 3 stycznia 2010)

Minęły dwa lata od odejścia od nas Profesora Stefana Krzysztofa K u c z y ń s k i e g o — bez wątpienia najwybitniejszego heraldyka w Polsce, humanisty, mediewisty, archiwisty, człowieka wielkich zalet.

Stefan Krzysztof Kuczyński urodził się 13 stycznia 1938 w Warszawie. Wojnę spędził w Polsce, bezpośrednio po jej zakończeniu wyjechał do Szwajcarii i — jak sam wspominał — jako dziecko był na pogrzebie prezydenta Ignacego Mościckiego. Nie pozostał jednak długo poza krajem. Po ukończeniu (w Warszawie) szkoły średniej został przyjęty w 1954 r. na studia do Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego. Tu pod kierunkiem prof. Aleksandra Gieysztorą napisał w roku 1959 pracę magisterską. Jej temat — symbolika władzy królewskiej i książęcej w Polsce za pierwszych Piastów — pokazuje, jak konsekwentną drogą badawczą kroczył przez całe życie. Pierwsze dziesięć lat po ukończeniu studiów pracował w Archiwum Głównym Akt Dawnych. Wspominał ten okres wielokrotnie, podkreślając, że dzięki temu mógł nie tylko poznać jego zasób, ale przede wszystkim dobrze przygotować się do przyszłej działalności naukowej, która zawsze opierała się na rzetelnych kwerendach źródłowych. W tym czasie zajmował się zasobem sfragistycznym AGAD, czego skutkiem było m.in. powstanie w archiwum pracowni sfragistycznej. Wziął też wówczas udział w opracowywaniu terminologii sfragistyki polskiej w międzynarodowym słowniku sfragistyki, stworzonym pod auspicjami Komitetu Sfragistycznego przy Międzynarodowej Radzie Archiwalnej¹.

W 1968 r. Stefan K. Kuczyński został pracownikiem Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk, z którym związany był do ostatnich swych dni. W IH PAN ponownie pracował u boku Aleksandra Gieysztorą w Pracowni Edytorskiej Źródeł

---

¹ *Vocabulaire international de la sigillographie*, red. S. Ricci Noè, przedmowa R.-H. B a u t i e r, Roma 1990. Profesor był jednym z członków zespołu, który przygotowując indeksy w językach narodowych, stworzył tym samym słownik wielojęzyczny, poświęcony sfragistyce. Poza językiem polskim, ukazały się ponadto indeksy w językach: francuskim, łacińskim, niemieckim, angielskim, hiszpańskim, węgierskim, włoskim, norweskim, niderlandzkim, portugalskim, rumuńskim, szwedzkim i rosyjskim.

Średniowiecznych. Po reorganizacji Instytutu pracował pod kierunkiem prof. Ryszarda Kiersnowskiego w Pracowni Nauk Pomocniczych. W 1997 r. został kierownikiem Pracowni Nauk Pomocniczych Historii, funkcję tę pełnił do roku 2008. Nie były to jedyne obowiązki w Instytucie; w latach 1991–1994 był zastępcą dyrektora ds. naukowych i ogólnych, przez wiele lat był członkiem Rady Naukowej, a w latach 1999–2002 jej przewodniczącym.

Wynikiem prac prowadzonych w AGAD, a następnie w Instytucie Historii PAN, było przygotowanie i obrona w 1972 r. w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego pracy doktorskiej „Pieczęcie książąt mazowieckich”, której promotorem był Aleksander Gieysztor. Rozprawa została wydana drukiem w 1978 r. i do dziś zachowuje dużą wartość naukową. W roku 1993 Stefan K. Kuczyński uzyskał w Instytucie Historii PAN stopień doktora habilitowanego na podstawie wydanej w Warszawie, klasycznej dziś pracy „Polskie herby ziemskie. Geneza, treści, funkcje”. 16 grudnia 1997 otrzymał z rąk prezydenta RP tytuł profesora.

Publikował swe prace począwszy od 1959 r. Od roku 1961, obok prac z zakresu sfragistyki, pojawiły się opracowania poświęcone polskim barwom narodowym. W 1963 r. wraz ze Stanisławem Russockim i Juliuszem Willaume wydał książkę „Godło, barwy i hymn Rzeczypospolitej. Zarys dziejów”², wielokrotnie później wznawianą. W 1973 r. ogłosił artykuł „Niektóre zagadnienia symboliki heraldycznej na tle funkcjonowania herbu jako znaku”, zawierający główne tezy dotyczące konieczności badań nad heraldyką i wytyczający najważniejsze obszary badawcze³.

Nieco wcześniej, w 1966 r. w „Stolicy” ogłosił pierwszy artykuł z zakresu heraldyki, poświęcony herbowi Warszawy. W roku 1977 ukazało się wszechstronne omówienie warszawskiej Syreny. Przez kolejne lata Profesor poszerzał kwerendę poświęconą tej problematyce, a przed kilkoma laty rozpoczął składanie w Wydawnictwie DiG materiałów do nowej książki na ten temat. Niestety choroba nie pozwoliła mu ukończyć tej pracy. Profesor opracował także dzieje symboli Uniwersytetu Warszawskiego. Artykuł na ten temat (poprzedzony wykładem w Sali im. Brudzińskiego) ukazał się pt.: „Godło Uniwersytetu Warszawskiego”⁴.

Obok Warszawy, ważnym tematem prac Stefana K. Kuczyńskiego było Mazowsze, badane zarówno w sposób tradycyjny, jak i poprzez publikację cyklu

² S. K. Kuczyński, S. Russocki, J. Willaume, *Godło, barwy i hymn Rzeczypospolitej. Zarys dziejów*, wyd. 1, Warszawa 1963, wyd. 3, Warszawa 1978.

³ S. K. Kuczyński, *Niektóre zagadnienia symboliki heraldycznej na tle funkcjonowania herbu jako znaku*, [w:] *Problemy nauk pomocniczych historii. Materiały na drugą konferencję poświęconą naukom pomocniczym historii, Katowice–Wiśła 26–29 V 1973*, Katowice 1973, s. 29–43.

⁴ Idem, *Z dziejów symboli Uniwersytetu Warszawskiego*, [w:] *Inter Orientem et Occidentem. Studia z dziejów Europy Środkowej ofiarowane Profesorowi Janowi Tyszkiewiczowi w czterdziestolecie pracy naukowej*, red. T. Wasilewski [i in.], Warszawa 2002, s. 203–220; artykuł ten został opublikowany także w: *Ars et educatio. Kultura artystyczna Uniwersytetu Warszawskiego*, red. J. Miziołek, Warszawa 2003, s. 131–142.

książek poświęconych herbom ważnych miast mazowieckich: Płocka, Sierpeca, Pułtuska, ale także innych regionów Polski — Łęczycy czy Kutna. Równoległe z badaniami poświęconymi symbolicznie miast, Profesor pracował nad heraldyką ziemską. W 1990 r. ukazał się Jego artykuł zatytułowany „Herby ziemskie Rzeczypospolitej. Geneza, treści, funkcje” w „Biuletynie Polskiego Towarzystwa Heraldycznego”. Było to pierwsze z cyklu omówień, publikowanych zarówno w Polsce, jak i za granicą, na temat funkcjonowania herbów ziemskich w dawnej Rzeczypospolitej, z uwzględnieniem znaczenia tego zjawiska dla funkcjonowania społeczeństwa. Rozwinięciem problematyki tej rozprawy była wspomniana już Jego książka habilitacyjna.

Stefan K. Kuczyński nie tylko tworzył, lecz także propagował polską heraldykę wśród badaczy z całego świata, uczestnicząc w wielu międzynarodowych konferencjach poświęconych tej gałęzi wiedzy, na których zawsze wygłaszał referaty.

Interesował się także biografistyką. Warto tu wspomnieć artykuł poświęcony postaci Kazimierza Stronczyńskiego, opublikowany w roku 2006 w PSB. Ponadto w Jego dorobku znalazło się wiele recenzji i zapisek świadczących o szerokich horyzontach i licznych lekturach. Ostatnią publikacją zwartą Profesora była książka „Orzeł Biały w Warszawie” — niewielka, ale poświęcona jakże istotnemu zagadnieniu⁵.

Bardzo ważną częścią działalności naukowej Profesora była praca redaktorska. Przez kilkadziesiąt lat zasiadał w redakcji „Przeglądu Historycznego”. Był także redaktorem ośmiu tomów „Rocznika Polskiego Towarzystwa Heraldycznego”, serii nowej. Dzięki Jego wkładowi w powstawanie tego pisma uzyskało ono wysoką rangę naukową, potwierdzoną przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Od 2000 r. był redaktorem „Studiów Źródłoznawczych”, a w latach 1977–1978 i 1996–2001 także „Archeionu”. Obok czasopism, zajmował się redagowaniem serii „Społeczeństwo Polski średniowiecznej” (t. I–XI, 1981–2007), cieszącej się wielkim uznaniem w środowisku naukowym. Profesor nie tylko redagował, często wręcz inspirował powstanie tekstów poświęconych m.in. heraldyce, genealogii i weksylologii.

W roku 2002 opublikowana została księga pamiątkowa poświęcona Profesorowi, zatytułowana „Heraldyka i okolice”, w której zamieszczona została bibliografia Jego prac⁶.

Od najmłodszych lat był Stefan K. Kuczyński społecznikiem, członkiem wielu towarzystw naukowych. M.in. w Polskim Towarzystwie Historycznym współtworzył Sekcję Genealogii i Heraldyki, której kierownikiem został prof. Janusz

⁵ S. K. Kuczyński, *Orzeł Biały w Warszawie*, Warszawa 1993.

⁶ *Heraldyka i okolice*, red. A. Rachuba, S. Górzyński, H. Manikowska, Warszawa 2002, tam też bibliografia prac Profesora (oprac. I. Dacka, s. 19–54). W ubiegłym roku I. M. Dacka – Górzyńska opublikowała *Bibliografię prac Profesora Stefana Krzysztofa Kuczyńskiego za lata 2003–2010 z uzupełnieniem za lata poprzednie*, StŻr., t. XLVIII, 2010, s. 11–14.

Bieniak. Na początku lat osiemdziesiątych była ona namiastką stowarzyszenia zajmującego się heraldyką i genealogią. Wówczas nie można było nawet marzyć o reaktywowaniu Polskiego Towarzystwa Heraldycznego. Były to także pierwsze lata nieformalnej współpracy przyszłych członków Komitetu Założycielskiego Polskiego Towarzystwa Heraldycznego (PTher.). Ogromne znaczenie w tym okresie miało spotkanie, które odbyło się w warszawskim mieszkaniu szwedzkiego dyplomaty Jana Amberga w obecności Adama Heymowskiego, heraldyka, bibliotekarza szwedzkiej rodziny królewskiej, członka Międzynarodowej Akademii Heraldyki. Miało ono na celu zaplanowanie prac prowadzących do reaktywowania PTher. W spotkaniu tym wzięli także udział: Leszek Pudłowski (pierwszy sekretarz generalny PTher. po jego rejestracji), Przemysław Mrozowski (obecny wiceprezes Towarzystwa), a także piszący te słowa (obecny prezes).

Dzięki wspólnej pracy zwołano zebranie założycielskie (15 czerwca 1987) i — po trudnych rozmowach z urzędnikami odpowiedzialnymi za funkcjonowanie w Polsce społecznego ruchu naukowego — doprowadzono do formalnej rejestracji Polskiego Towarzystwa Heraldycznego przez władze państwowe (4 maja 1988). 15 czerwca tego roku, na Walnym Zgromadzeniu Stefan K. Kuczyński został wybrany prezesem Towarzystwa. Pełnił tę funkcję przez kolejnych 21 lat, pozostając niekwestionowanym liderem środowiska badaczy heraldyki. Wytaczał kierunki działania PTher., zrzeszającego przeszło 350 członków, spośród których wielu stało się znakomitymi badaczami. Pod Jego kierunkiem Towarzystwo utworzyło oddziały w Lublinie, Toruniu i Krakowie. Działania Profesora, jego szerokie kontakty jako członka Międzynarodowej Akademii Heraldyki oraz udział w wielu kongresach i kolokwium heraldycznych, które od lat odbywają się na świecie, pozwoliły Towarzystwu zostać organizatorem IX Kolokwium Międzynarodowej Akademii Heraldyki (Kraków, 4–8 września 1995). Tematem wiodącym kolokwium był orzeł i lew w heraldyce europejskiej. Zorganizowane zostały wówczas dwie wystawy, a z materiałów wygłoszonych podczas kolokwium Towarzystwo opublikowało tom, który jest jedną z jego wizytówek. Redaktorem naukowym tej książki był Stefan K. Kuczyński.

W 1995 r., z okazji 750. rocznicy koronacji króla Przemysła II i jednocześnie „koronacji” Orła Białego, który pojawił się na pieczęci majestatycznej władcy, Towarzystwo zorganizowało wspólnie z Zamkiem Królewskim w Warszawie wystawę poświęconą Orłu Białemu, herbowi Polski. Prace Profesora zostały docenione przez Sejm i Kancelarię Prezydenta. W tymże roku, po śmierci Adama Heymowskiego, Towarzystwo — na wniosek Stefana K. Kuczyńskiego — ustanowiło Nagrodę im. Adama Heymowskiego. Jest ona przyznawana corocznie i stała się wyróżnieniem ważnym i cenionym w środowisku naukowym. Przez lata Profesor pełnił funkcję przewodniczącego jury tej nagrody.

Oprócz działalności w ramach PTher. Stefan K. Kuczyński udzielał konsultacji w zakresie znaków państwowych. Brał udział w pracach nad zmianą symboli używanych w polskiej armii. Był także przez wiele lat przewodniczącym

Komisji Heraldycznej przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji (od 2000 r.). Komisja ta ma na celu czuwanie nad poprawnością powstających symboli samorządu terytorialnego w Polsce. Trzeba zresztą pamiętać, że od początku działalności Komisji zawsze pracowali w niej badacze z PTher., które ma możliwość proponowania części składu jej członków.

Kolejną pasją Profesora była praca dydaktyczna. Warto w tym miejscu przypomnieć wykłady, które prowadził w Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu Warszawskiego. Przez długie lata prowadził też seminaria, także w Instytucie Historycznym UW. Był promotorem prac doktorskich: Piotra M. A. C y w i ń s k i e g o („Brunon z Kwerfurtu. Żywot. Misje. Męczeństwo” — obroniona w 2002 r.), Piotra B o k o t y („Herby miast Kujaw wschodnich i ziemi dobrzyńskiej w okresie zaborów”, obrona w 2003 r.), Iwony D a c k i e j – G ó r z y ń s k i e j („Korona Polska Kaspra Niesieckiego. Pomnik staropolskiego piśmiennictwa heraldycznego”, obrona w 2003 r.), Tomasza S ł a w i ń s k i e g o („Dołęgowie Kretkowscy. Dzieje rodu na Kujawach, w Wielkopolsce, Prusach Królewskich i na Mazowszu średniowiecznym”, obrona w 2006 r.) oraz Kazimierza P a c u s k i e g o („Możnowładztwo i rycerstwo ziemi gostyńskiej w XIV i XV wieku. Studium z dziejów osadnictwa i elity władzy na Mazowszu średniowiecznym”, obrona w 2006 r.). Jego najmłodsza uczennica, Anna S a l i n a, kończyła przygotowywanie pracy i broniła ją już po śmierci Stefana K. Kuczyńskiego, pod kierunkiem innego promotora. Recenzował także dysertacje doktorskie, m.in. pracę doktorską Aleksandry J a w o r s k i e j, poświęconą Orłu Białemu.

Przez prawie trzydzieści lat (bodaj od 1983 r., może nawet nieco wcześniej) miałem zaszczyt współpracować z Profesorem, na polu heraldyki i edytorstwa. Od 1984 r. wspólnie z Nim uczestniczyłem w wielu spotkaniach naukowych organizowanych na świecie, poświęconych heraldyce i genealogii. Po raz pierwszy wspólnie odbyliśmy podróż do Helsinek w 1984 r., by wziąć udział w XVI Kongresie Genealogii i Heraldyki. Wielokrotnie wspólnie realizowaliśmy pomysły, które powstawały przede wszystkim w środowisku Polskiego Towarzystwa Heraldycznego. Pozostało ich tak wiele...

Będzie nam brakowało Profesora.